
Ing. arch. Miloslav Sohr, Ph.D.
Studio Region, s.r.o., Zelná 104/13
Brno, Republika Češka
sohrmil@gmail.com

Primljeno/Received: 11. V. 2023.
Prihvaćeno/Accepted: 1. VIII. 2023.
Rad ima dvije pozitivne recenzije
Pregledni rad
Review article
DOI: 10.47325/zj.7.8-9.10

UDK 780.649(497.5Daruvar)

OKOLNOSTI NABAVKE ORGULJA ZA ŽUPNU CRKVU PRESVETOG TROJSTVA U DARUVARU

Sažetak: Današnje su orgulje u daruvarskoj župnoj crkvi nabavljene 1925. g. od požeškog graditelja orgulja Venceslava (*Václava, Vjenceslava*) Holuba. Proces narudžbe i izgradnje novih orgulja se odvijao od siječnja do svibnja te je za to vrijeme V. Holub nekoliko puta posjetio Daruvar. Tom je prilikom pregledao postojeće orgulje i predložio nekoliko mogućih varijanti za izgradnju novih. Nove su orgulje blagoslovljene 12. srpnja 1925. Kao izvor za ovaj članak je korištena originalna korespondencija između V. Holuba i tadašnjeg daruvarskog župnika Mije Ettingera. Dio korespondencije, koja je sačuvana u daruvarskom župnom uredu, su četiri pisma s potpisom V. Holuba, pisana u Požegi 15. siječnja, 23. i 26. veljače te 2. svibnja 1925. godine. Prilog prvog pisma je troškovnik za izradu orgulja, koji sadrži i opis postojećih starih orgulja. Među ovom korespondencijom je sačuvan i kataloški primjer model VIII., prema kojemu je naručeno kućište. Na osnovu sačuvane korespondencije može se prilično točno rekonstruirati tijek događaja koji su pratili narudžbu ovih orgulja.

Gljučne riječi: orgulje, Venceslav (*Václav, Vjenceslav*) Holub, župna crkva Presvetog Trojstva, Daruvar

Uvod

Venceslav (krsno ime *Václav*) Holub je rođen 6. 9. 1877. u Rychnovu (*Rychnov nad Kněžnou*), u Češkoj, a umro je 5. 3. 1939. u (tada Slavonskoj) Požegi.⁵⁰³ U Pragu je izučio gradnju orgulja i harmonija te se nakon 1894. zapošljava kao pomoćnik za građenje orgulja u (c. i

⁵⁰³ Ceskyhudebnislovník.cz [24. 2. 2023]

k. privil.) tvornici orgulja J. Vanickog u Třebechovicama (*Třebechovice pod Orebem*). Nakon prakse kod F. Čapeka u Kremsu (Austrija) i braće Paštika u Pragu, 1904. se zapošljava kao poslovođa u tvornici orgulja J. Tuček u Kutnoj Hori. Tijekom sljedeće četiri godine za ovu firmu organizira postavljanje orgulja na području čitave monarhije.⁵⁰⁴ Poslovna putovanja su Holuba dovela i na područje tadašnje Požeške županije⁵⁰⁵ te mu dala uvid u stanje na tržištu. Václav Holub se 1907. nastanio u Požegi, gdje iste godine otvara samostalnu radionicu te koristi ime Venceslav (ili Vjenceslav). Sudeći prema nazivu *Prva Slavonska radiona za gradnju orgulja*, to je bila jedina firma na području tadašnje Požeške, Virovitičke i Srijemske županije koja se početkom 20. st. bavila izgradnjom orgulja.

Osim u Daruvaru i Požegi, Holubova firma je što izgradila, što popravila ili postavila orgulje u Kamanju, Velikoj (J. Tuček), Cerniku, Slavonskom Brodu, Gospiću, Kosinju, Perušiću, Grižanima, Jasenovcu, Erdovcu, Lovrečini, Košutarici, Bosanskoj Gradiški, Dubici, Ruševu, Busovači pa čak i Budimpešti (Csepel). Opus gradnje se može pratiti u katoličkom listu i almanahu *Sveta Cecilija*.⁵⁰⁶

Izgradnja orgulja u župnoj crkvi u Daruvaru

Kao glavni izvor za ovaj članak je korištena originalna korespondencija između V. Holuba i tadašnjeg daruvarskog župnika Mije Ettingera. Sačuvana korespondencija sastoji se od četiri pisma signirana od strane V. Holuba. Pisana su u Požegi, a datirana 15. siječnja, 23. i 26. veljače te 2. svibnja 1925. godine. Pohanjena su u dosad nesređenoj arhivi župnog ureda Presvetog Trojstva u Daruvaru. [il.1]. Iz prvoga pisma⁵⁰⁷ doznajemo da je dana 8. siječnja 1925. Venceslav Holub doputovao u Daruvar kako bi sa župnikom Mijom Ettingerom ugovorio gradnju novih orgulja. Tom je prilikom izvršio pregled postojećih orgulja. Orgulje koje je zatekao na koru daruvarske crkve su bile stare osamdesetak godina. Bile su pune maltera i trulih drvenih svirala, tako da se na njima gotovo nije moglo svirati. Građene su prema najjednostavnijem mehaničkom sistemu, tzv. *Schleifladensystemu*. Jedini manual je sadržavao 45 tipaka (C- c''), a pedal 18 tipaka c – A. Kako u manualu, tako i pedalu bile su donje oktave skraćene (bez tipaka cis, dis, fis i gis).

⁵⁰⁴ Julije KEMPE, Nove orgulje u požeškoj franjevačkoj crkvi, u: *Sveta Cecilija*, godina X (1916), svezak VI., studeni-prosinac.

⁵⁰⁵ Orgulje firme *Jan Tuček* su do danas sačuvane u župnoj crkvi u Badljevinu. Na pločici s nazivom firme nije upisana godina izgradnje. Orgulje se i danas koriste.

⁵⁰⁶ KEMPE, Nove orgulje u požeškoj franjevačkoj crkvi, u: *Sveta Cecilija*, godina X (1916), svezak VI., studeni-prosinac.

⁵⁰⁷ Daruvar, Župni ured župe Presvetog Trojstva, arhiv, (dalje Arhiv), Pismo V. Holuba od 15. 1. 1925.

Dispozicija ovih orgulja bila je sljedeća:

Manual:	
<i>Principal</i>	4'
<i>Copula</i>	8'
<i>Flauta</i>	4'
<i>Oktav</i>	2'
<i>Quinta</i>	1 1/3
<i>Mixtur</i>	1-2x
Pedal:	
<i>Subbas</i>	16'
<i>Oktavbass</i>	8'
<i>Principalbass</i>	4'

U svom opisu orgulja V. Holub ne spominje njihovog graditelja ni njihovo podrijetlo.

Po dispoziciji možemo zaključiti da su orgulje imale kolorističan zvuk u kojem su prevladavali visoki i reski tonovi. Interesantno je da su čak tri registra smještene u pedalu. Omogućivši tako više kombinacija, važnost sviranja pedalom nije zaostajala u drugom planu. Kako bi se iskoristile sve mogućnosti ovih orgulja, sviranje na njima je bilo razmjerno zahtjevno. Orgulje građene u kontinentalnoj Hrvatskoj oko 1860. karakterizira jednaki omjer niskih i visokih registara, dakle srednje položen zvuk. Takve su orgulje u Vinkovcima (1850.), Velikom Bukovcu (1855.), Lasinji (1858.), Krapinskim Toplicama (oko 1860.).⁵⁰⁸ Prvobitne orgulje u Daruvaru, nasuprot tome, su svojom dispozicijom jako podsjele na neke starije. Vrlo slične orgulje sačuvane su u Garešnici (1843.) i Cigleni (1842.), ali i u selima kraj Siska (kraj 18. st.).⁵⁰⁹ Zvuk prvobitnih daruvarskih orgulja odlikovao se, u duhu barokne tradicije, koloritom i visokim tonovima.

V. Holub u navedenom prvom pismu predlaže dvije mogućnosti za izgradnju novih orgulja. Prema prvoj varijanti će uz novi mehanizam sačuvati postojeće kućište, a u drugoj varijanti predlaže i novo kućište orgulja. Kao prilog ovome pismu sačuvan je troškovnik samo za prvu varijantu, prema kojemu su cjelokupni troškovi iznosili 50 000 dinara. Predložene su orgulje s manualom raspona četiri oktave (C-c''') i 49 tipaka te pedalom raspona nepune dvije oktave (C-a), sljedeće dispozicije:

Manual:	
<i>Principal</i>	8'

⁵⁰⁸ Vidi Jagoda MEDER, *Orgulje u Hrvatskoj*, Globus: Zavod za zaštitu spomenika kulture Republike Hrvatske, Zagreb, 1992.

⁵⁰⁹ Nav. djelo.

<i>Salicional</i>	8'
<i>Bourdon</i>	8'
<i>Oktava</i>	4'
<i>Mixtura</i>	2 2/3 2x
Pedal:	
<i>Subbas</i>	16'

Predloženi piskovi su od drveta, cina i cinka, a njihov ukupni broj je 316. *Subbas* i *bourdon* je čitav u drvetu, *oktava* i *mixtura* od metalnih piskova, dok su ostala dva registra u kombinaciji svih triju materijala. U *principal*, *oktavu* i *mixturu* predlaže ugradnju metalnih piskova iz starih orgulja. Sviraonik se trebao nalaziti ispred orgulja. Uz troškovnik je bio priložen kataloški primjer model VIII., prema kojemu je trebalo izvesti kućište. [il.2] Rok za izgradnju orgulja sa svim popratnim radnjama bio je šest mjeseci.

Nakon prvog pisma, datiranog 15. siječnja 1925., V. Holub je vjerojatno dobio Ettingerov (nesačuvani) pismeni odgovor (ili je s njime osobno razgovarao) te su se dogovorili da će se investitor do 20. veljače definitivno odlučiti za jednu od varijanti i kao potvrdu uplatiti *avans* u visini od 50 % od tražene cijene. Iz drugoga pisma V. Holuba⁵¹⁰ saznajemo da se do 23. veljače župnik nije odlučio za neku od predloženih varijanti, a nije ni uplatio određenu svotu. Zbog toga Holub toga dana šalje požurnicu. Iz pisma je vidljivo da ipak nije sve dijelove sam izrađivao, jer spominje tvornicu kojoj je trebao uplatiti dio tražene svote. Ovo zakašnjenje dovodi u pitanje ispoštovanje termina. Venceslav Holub predlaže da će, ako su problem financije, ugraditi u postojeću škrinju stroj za 30 000 dinara. Registar *mixtura* bi izostao, kućište bi se pomaklo do ograde, a sviraonik bi bio smješten s desne strane kućišta. Župnik je, čim je dobio ovu požurnicu, odmah uplatio svotu od 15 000 din. na račun firme V. Holuba, o čemu svjedoči pismo od 26. veljače.⁵¹¹ Kućište je ipak trebalo izraditi novo i to po modelu VIII. Posljednje sačuvano pismo datirano je 2. svibnja.⁵¹² Holub u njemu piše da je pregledao i 30. travnja na željeznicu predao dijelove orgulja. Pita treba li biti nazočan demontaži stare škrinje pa zaključujemo da nije imao namjeru koristiti dijelove starih orgulja.

Nove orgulje, nakon što su postavljene, blagoslovio je 12. srpnja 1925. pakrački župnik Konrad Cerovski, a sveukupni troškovi nabavke novih orgulja iznosili su 55 000 dinara.⁵¹³ Orgulje su izvedene, prema već opisanoj varijanti u troškovniku, s pet registara u manualu

⁵¹⁰ Arhiv, Pismo V. Holuba od 23. 2. 1925.

⁵¹¹ Arhiv, Pismo V. Holuba od 26. 2. 1925.

⁵¹² Arhiv, Pismo V. Holuba od 26. 2. 1925.

⁵¹³ Vjenceslav HEROUT, *Sto osamdeset godina daruvarske župe 1821.-2001.*, Grafodar d.o.o., Daruvar, 2001, str. 78.

i jednim registrom u pedalu. Osim spomenutih registara postoje i pedalne i oktavne spojke. Manual je raspona preko četiri oktave (C-f''), pedal preko dvije (C-d'). [il.3,4,5,6 – slijede bilo gdje odgovara graf. uredniku]

U dispoziciji orgulja najveći je broj osampalčanih registara. Bourdon i principal pastelnih su tonova, dok nježni salicional gotovo ne dolazi do izražaja. Viši registri, oktava i mixtura, iako u manjini, značajno utječu na položaj zvuka cjelokupno uključenog stroja. Znatno je udjel i oktavne spojke, koja se, nažalost, u polovini druge oktave gubi pa se tako na tom prijelazu orgulje primjetno stišavaju. U dispoziciji orgulja prevlast imaju osampalčani registri, no u praksi je položaj zvuka cjelokupno uključenog stroja znatno viši. Bez obzira na mali broj registara, orgulje zvuče neobično koloristično. Kućište je izvedeno novo, prema priloženom kataloškom modelu. Simetrično je i kompaktno, otvoreno samo s prednje strane. Raščlanjeno je u središnji i dva bočna tornja povezana nižim spojnim dijelovima. Stilski je kućište riješeno u duhu neobaroka s bogato izvijenim vijencima i zavjesama nad sviralama. Na središnjem je tornju kip anđela koji svira. Kućište je pomaknuto do ograde, a sviraonik je na desnoj strani.

Orgulje u daruvarskoj župnoj crkvi svojom dispozicijom pripadaju u red komornih instrumenata. No zahvaljujući odličnoj akustici u prostoru crkve, uključivši cjelokupni stroj, ove orgulje mogu razviti zvuk razmjerno visoke kvalitete. Orgulje je 2007./08. g. temeljito restaurirala Umjetnička radionica *Heferer* iz Zagreba. U konzervatorskom elaboratu,⁵¹⁴ navedeno je sljedeće: „Prema mišljenju organologa Ladislava Šabana, koji je prvi evidentirao orgulje u Daruvaru, one su, iako male po broju registara, izrazito akustički uspio primjer gradnje manjih orgulja.“ Svaki od registara ima svoje nezamjenjive karakteristike, a izdašnom zvuku doprinosi zaobljeni volumen interijera crkve.

Zaključak

Orgulje u daruvarskoj župnoj crkvi pripadaju u opus požeškog graditelja orgulja Venceslava Holuba. Autor ovim člankom želi javnosti predočiti sadržaj dokumenata, koje je pronašao u arhivi daruvarskog župnog ureda. Objavljivanjem ovih podataka želi pridonijeti istraživanju života i rada V. Holuba, kao značajne ličnosti požeštine, i povijesti izgradnje orgulja u Slavoniji.

⁵¹⁴ Daruvar, Župni ured župe Presvetog Trojstva, arhiv, neuredjeno, Ermin ARMANO, *Obnova orgulja Vavrlava (Venceslava) Holuba op. 7, iz 1925. godine u župnoj crkvi Presvetog Trojstva u Daruvaru*, 2008., str. 9.

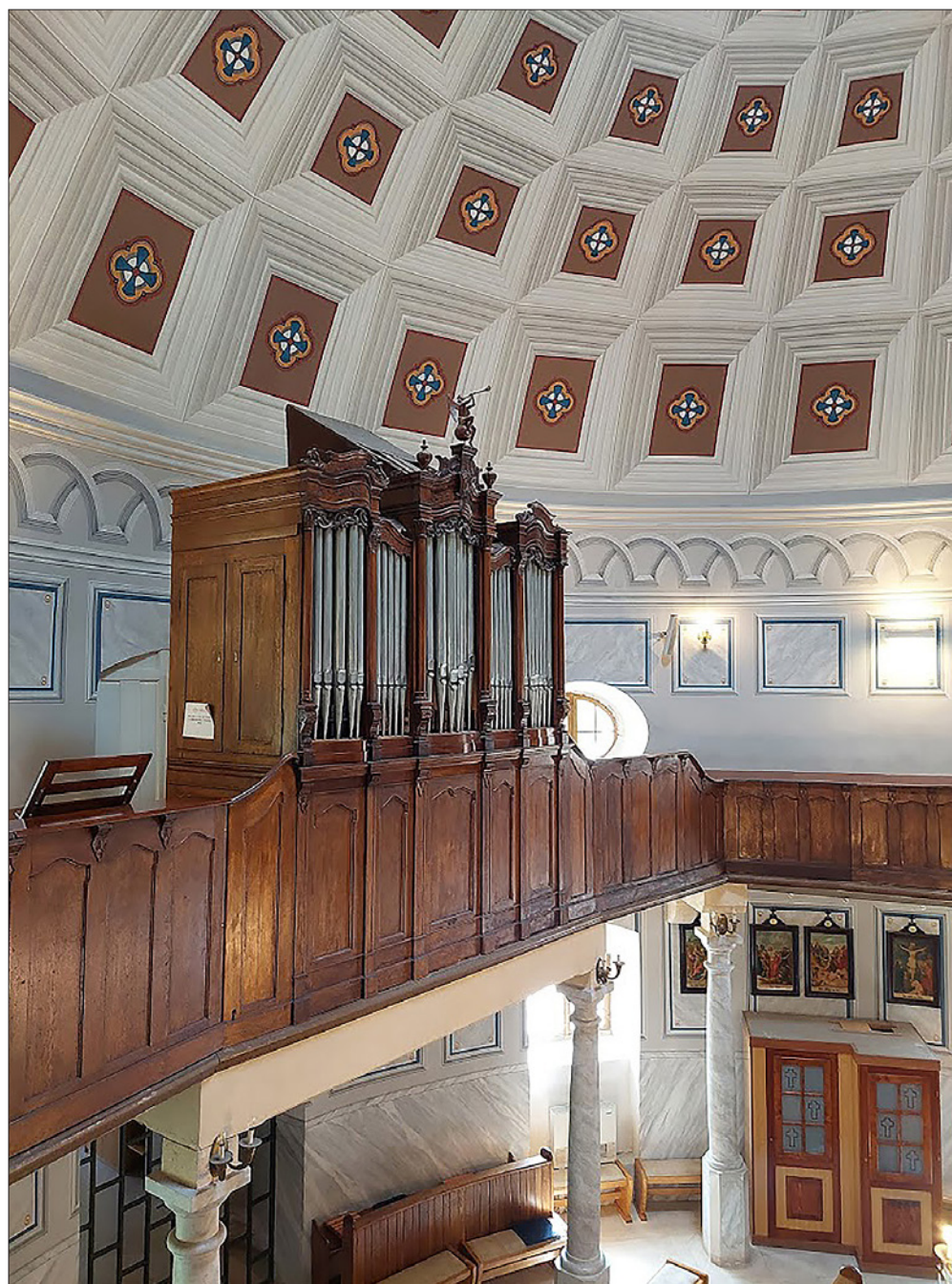
Troškovnik za izradu orgulja u Daruvaru, pismo V. Holuba, Župni ured župe Presvetog Trojstva, arhiv.

Kataloški model kućišta VIII., u privitku pisma V. Holuba, Župni ured župe Presvetog Trojstva, arhiv.

Orgulje sa pjevalištem, župna crkva Presvetog Trojstva, Daruvar, Snimio M.S. 2.5.2022.

Orgulje sa pjevalištem, župna crkva Presvetog Trojstva, Daruvar, Snimio M.S. 2.5.2022.

Sviraonik orgulja, župna crkva Presvetog Trojstva, Daruvar, Snimio M.S. 2.5.2022.

Registri orgulja, župna crkva Presvetog Trojstva, Daruvar, Snimio M.S. 2.5.2022.

SUMMARY

CIRCUMSTANCES SURROUNDING THE PURCHASE OF THE ORGAN FOR THE HOLY TRINITY PARISH CHURCH IN DARUVAR

Abstract: The organ at the Daruvar parish church was procured in 1925 from Venceslav (Václav, Vjenceslav) Holub, a Požega organ builder. The process of ordering and building a new organ took place from January to May, and during that time V. Holub visited Daruvar several times. During that visit, he examined the current organ and suggested other options for creating a new one. On July 12, 1925, the organ was blessed. The original correspondence between V. Holub and the then Daruvar priest Mijo Ettinger was used as a source for this paper. The Daruvar parish office has part of the correspondence, which includes four letters signed by V. Holub that were written in Požega on January 15, February 23, and 26, and May 2, 1925. The cost estimate for the organ's construction, which includes a description of the current old organ, is attached to the first letter. A catalog example of model VIII, which was used to order the casing, is also preserved among these correspondences. Reconstructing the events can be done quite precisely based on the correspondence that has been preserved.

Keywords: organ, Venceslav (Václav, Vjenceslav) Holub, parish church of the Holy Trinity, Daruvar